

i forhold til litteraturen omhandlende det tidligere Jugoslavien. Således forekommer heller ikke de kapitler i *Neighbors at War*, der analyserer emner som historie, etnicitet og nationalisme på konflikten generelle niveau (primært i de to første dele af bogen), at være overbevisende. I bedste fald tilføjer de ikke afgørende nyt til den efterhånden enorme litteratur om konflikten forløb, men uddyber gennem den næsten rituelle repetition af regionens dramatiske historie billedet af en historisk determinisme, hvor det tidligere Jugoslavien mere eller mindre eksplicit ansøges som et fra starten dødfødt projekt. I værste fald drager de stærkt problematiske eller vildledende konklusioner ud fra deres materiale. Simic anser fx nationalisme som en „folkeideologi“ og „forklarer“ krigens brutalitet som et udslag af den „etos af hævn og krigsførelse“ (s. 114), der tilsyneladende (stadig) gør sig gældende i denne del af verden. På lignende vis mener Denich, at folk „ukritisk fulgte deres ‘egne’ nationalister“ (s. 54), men kvalificerer ikke denne mangel på kritisk distance til de politiske ledere. I det hele taget hersker der endnu et overraskende hul i vores viden om forholdet mellem politiske udviklinger og begivenheder på den ene side og folkelige holdninger og strømninger på den anden side. Desværre kan ikke en gang Mursic afholde sig fra at forsøge på at begrunde konflikten i det tidligere Jugoslavien i de mest simple termer. Despalatovic’ energiske forsvar for den kroatiske selvstændighed befinder sig helt uden for kategori.

Derimod lykkes det for de kapitler, der holder sig til måske mindre ambitiøse, men så meget desto mere realiserbare studier af konflikten lokale dynamikker og partikulære sociokulturelle aspekter, at tilføje nye vinkler og ny viden til den omsiggribende forskning i det tidligere Jugoslaviens blodige kollaps. Fx analyserer Bax den „lille krig“ mellem forskellige klaner i den bosniske by Medjugorje, et nyligt katolsk pilgrimscenter, inden for den større krigssammenhæng. Bennett undersøger ligeledes krigens eftervirkninger i en landsby på den kroatiske ø Brac, som godt nok lå et stykke fra de egentlige frontlinjer, men alligevel blev påvirket af begivenhederne andre steder i landet, bl.a. i form af vandalisme mod serbisk ejede sommerhuse og ankomsten af flygtninge. Maners ser på den etniske nationalismes opblomstring og nedtur i Sarajevo gennem et fokus på folkløseprægede musik- og danseensembler. Weines kapitel byder på nyttige, om end en anelse essentialiserende,

refleksioner over den kulturelle kapital, der specielt i en efterkrigsperiode ligger i det bosnisk-muslimske begreb *merhamet* (som betyder medlidenhed, tilgivelse mv.). Dayton-freds aftalen, der formelt afsluttede krigen i Bosnien-Hercegovina, underkastes grundig juridisk og historisk analyse i bidraget fra Mertus, ifølge hvem freds aftalens cementering principper om etnisk opdeling; hun peger endvidere på en række uheldsvangre paralleller til de nationale mindretals status i Europa i mellemkrigsårene. Andre interessante betragtninger findes i kapitlerne af Jovanovic, som afsøger krigen gennem produktionen af politiske vittighedstegninger, og af Lausevic, der viser, hvorledes rockvideoer var et centralt element i fostringen af kollektive identiteter under krigen i Bosnien-Hercegovina. Alle disse deskriptive kapitler afholder sig fra eksplicit moralsk stilling-tagen, men er netop ikke eksempler på „værdi-løs“ forskning, men på værdifuld forskning.

Alt i alt er *Neighbors at War* en velmenende publikation med flere empirisk stærke og originale analyser af forskellige aspekter af krigen i det tidligere Jugoslavien, som tilsammen kaster lys på den større sammenhæng. Bogen forklarer ikke konflikten som sådan, for det er en monstrøs opgave. Derfor er spørgsmålet for forskere såvel som for folk i og fra det tidligere Jugoslavien fortsat: Hvordan kunne det ske? Måske vil vi aldrig med sikkerhed komme til at vide det.

Anders Stefansson
ph.d.-stipendiat
Institut for Antropologi
Københavns Universitet

Michael O’Hanlon & Robert L. Welsch (eds.): *Hunting the Gatherers. Ethnographic Collectors, Agents and Agency in Melanesia, 1870s-1930s.* New York: Berg-hahn Books 2000. 286 sider, illustreret. ISBN 1-57181-506-6. Pris: £17 (pb). ISBN 1-57181-811-1. Pris: £40 (hb).

Den reflektive bølge i antropologien har jo for længst nået de etnografiske museer. Adskillige bøger og antologier er udkommet, hvor museernes kolonialistiske arv er blevet blotlagt og de måder, hvorpå de „andre“ er blevet objek-tiveret og alterniseret i udstillingerne, er blevet analyseret og kritiseret. Nu er turen så

kommet til det forudgående trin: selve indsamlingen og samlernes praksis. Denne bog går til emnet inden for et begrænset område: Melanesien. Det giver en vis samling over bidragene og er naturligvis af interesse for regionalforskere, der kan få et bredere indtryk af de personligheder – koloniadministratorer, missionærer, handelsmænd, museumsfolk og feltetnografer, der foretog større indsamlinger, hvilke indsamlingsteknikker de anvendte, og de kontaktprocesser, de var en del af.

Det, der mest overraskede anmelderen, var måske, hvor hurtigt handelen med genstande til samlere blev taget op af melanesierne og førte til produktion med salg for øje. Det medførte flere steder, at våben og redskaber blev mere dekorerede, skulpturer mere frit eksperimenterende udformet eller formater mindre. Således opstod modeller af huse og kanoer, ting som indsamlerne jo sjældent kunne bringe bort i deres helhed. Masser af ting, som vi har set på museerne og naivt anset for draget lige ud af kulturen i dagligt brug, var i virkeligheden mere eller mindre massefabrikata beregnet på salg. Helt nye genstande opstod i en æstetisk tilpasning mellem efterspørgsel fra handelsmænd, opdagelsesrejsende og turister og udbud fra lokale traskærere. På Trobrianderne, der er kendt for deres fremragende traskærerearbejder, udvikledes allerede fra først i det 20. århundrede en produktion af „turistkunst“. For eksempel opstod en „chief’s walking stick“, som ikke før havde hørt til en høvdingens udstyr. Det er interessant, at „turisterne“ ikke, som man ellers ville tro, bare var hvide. Således købte jeg selv sådan en stok på Rossel Island først i 1970’erne af en mand i landsbyen, hvis far havde købt den under et besøg på Trobrianderne.

I visse tilfælde kunne det stærke engagement i handel med kolonialisterne få fatale følger. Rainer Buschmans kapitel i bogen beskriver, hvordan opdagelsen af en enestående materiel kultur på de to små øer Wuvulu og Aua i Bismarck-øhavet, førte til, at det tyske handelskompagni Hensheim oprettede handelsstationer på øerne for at kunne udnytte indtægterne fra eksport af genstande til det tyske museumsmarked. Det medførte en udplyndring af genstande og grave på øerne, der omtrent blev tømt for deres materielle kultur. Samtidig faldt befolkningstallet til det halve på grund af indførte sygdomme.

Der er flere interessante bidrag i bogen. Helen Gardner skriver om, hvordan den kend-

te missionær George Browns mål med at købe ting først og fremmest var at opbygge tillid og skaffe proselytter. Han blev protegeret af to *big men*, der gav ham adgang ind i det eksisterende handelssystem på Duke of York Øerne, men kraftigt modarbejdede ham, når han prøvede at gå hinsides deres kontaktnet. Browns samling vakte forøvrigt opsigt, da den blev solgt af universitetet i Newcastle til et museum i Osaka i Japan i 1990’erne. I Michael Quinnells kapitel beskrives, hvordan Sir William MacGregor, den første guvernør i Papua, brugte køb af genstande ved tuskhandel som kontaktmiddel under sine mange udforskningsrejser for at udvide det kontrolrede område af kolonien. Hans samling kom til museet i Queensland, men en stor del af den blev repatrieret efter Papua New Guineas selvstændighed. Det bedste bidrag er nok kapitlet om Malinowski, skrevet af Michael Yound, der har etableret sig som hans hovedbiograf. Malinowski var en energisk men skødesløs samler. Han indsamlede en meget repræsentativ samling af Trobrianderne materielle kultur, men forsøgte at dokumentere den tilstrækkeligt. På samme måde som fotografisk dokumentation regnede han teknologi som en sidebeskæftigelse til det, der virkelig interesserede ham: optegnelsen af den sociale og åndelige kultur. Hans samling er splittet i tre dele på tre kontinenter, og i årevis stod en stor del af den uudpakket i kasser i hans hus. Youngs styrke ligger i et enormt detailkendskab og en indtagende skrivestil. Der er andre gode bidrag i bogen, men også nogen, der er mere uvedkommende. Chris Ballard skriver om en britisk ornitologekspeditions forsøg på at finde pygmæfolk i Ny Guinea ud fra teorier i tiden, der gik ud på, at de mest primitive racer var pygmæer. Her bliver de hvides racisme udstillet, men hvad har det med indsamling at gøre? Ligesådan er Chris Goddens kapitel om, hvilken samling af udstyr antropologen Todd selv bragte med i felten, på kanten af emnet.

Jeg har også indvendinger mod Michael O’Hanlons indledning. Han fortæller, at han blev så beskænket ved et middagsselskab, hvor flere af bidragyderne var til stede, at han glemte en ed, han ellers havde svoret, om aldrig mere at redigere en bog. Anmelderen har forståelse for begge dele, men måske skulle man alligevel opfordre O’Hanlon til større mådehold. Hans indledning forekommer skematisk og „pedestrian“, bygget op over en kategoriliste over aspekter som indsamlingens

før, under og efter, eller om den var et primært, sekundært eller ledsagende forehavende for samleren. Jeg bliver også lidt træt, når vi endnu en gang skal have en dosis postkolonialisme. *Agency* er meget på mode. Vi må ikke bare sige, at de indfødte blev undertvunget eller udbyttet som kolonialismens passive ofre. Nej, de havde skam også deres selvstændige strategier, deres eget *agency*. Det ville man da godt høre om, men det bliver ved påstanden, for der er ikke noget kildemateriale! Det skrev samlerne nu engang ikke meget om.

Jeg synes selv, bogen overvejende virker lidt museumsagtigt tingsfikseret. Man ville godt have fået et bedre indtryk af de personligheder, der var de store indsamlere. Men jeg har diskuteret den med en museumsmand, der syntes, at den var underholdende og informativ. Den er nok mest for museumsfolk og regionalister.

John Liep
lektor

Institut for Antropologi
Københavns Universitet

Birgitte Rørbye: Mellem sundhed og sygdom. Om fortid, fremskridt og virkelige læger. En narrativ kulturanalyse. København: Museum Tusulanums Forlag 2002. 416 sider. ISBN 87-7389-764. Pris: 348 kr.

I 1996 indleverede Birgitte Rørbye, som dengang var lektor ved Institut for Folkloristik, Københavns Universitet, en afhandling til Københavns Universitet til bedømmelse for den filosofiske doktorgrad. Året efter blev afhandlingen antaget, men Rørbye nåede aldrig at forsvare den, da hun døde pludseligt i 1998. Gode kræfter omkring Rørbye fik dog afhandlingen udgivet efter nænsom gennemgang af referencer m.v., og det er den, der foreligger i nærværende bog, med et kort forklarende forord af Anne Leonora Blaakilde.

Bogen er et vægtigt indlæg i debatten om det offentlige danske sundhedsvæsens opståen, og en modfortælling til lægernes fortælling om den lægelige professions centrale rolle for udvikling af offentlige tiltag på sundhedsområdet. Det er denne fortælling, Rørbye selv lægger vægt på og skriver, at bogen handler om. Men det er lige så vel en fortælling om kulturvidenskab i Danmark og om kampen mellem forskellige videnskabssyn:

det fak-tuelt orienterede, hvor man antager, at faktuelle oplysninger kan blotlægge historiens sande gang, og det narrativt orienterede, hvor man antager, at enhver historisk beretning fortæller fra en særlig position, og at forfatteren vælger blandt fortidens myriader af hændelser og fremhæver nogle som begivenheder, der bidrager til plottet i den historie, der aktuelt fortæller.

I fire hovedafsnit (introduktion, teoretisk og metodisk ståsted, analyser og konklusion) fremlægger Rørbye sine positioner og fund. Formen er på en gang omstændelig – ja til tider uudholdeligt kedsommelig – i sin detaljerede gennemgang af dels faglige traditioner inden for historie, kulturvidenskab og folkloristik og dels passager fra gamle skrifter, og samtidig præget af flere ekskursioner, der sprænger rammerne og inddrager nutid og fremmede kulturer i diskussionen ganske en passant. Denne uhomogene form skyldes måske Rørbyes ambitioner om at skrive sig ind i doktorafhandlingsgenren med en tekst, der er relevant i forhold til et span på 500 år. Det empiriske materiale stammer således fra perioden 1450 til 1990'erne og består af skriftligt materiale med relation til sundhed, sygdom og behandling, mens det egentlige fokus ligger på perioden 1479 til 1800.

Udgangspunktet for afhandlingen er en undren over, hvad der egentlig ligger bag udtrykket „en virkelig læge“, som benyttes af Vilhelm Ingerslev i en medicinsk historisk oversigt udgivet i 1873. Denne vending førte Rørbye til at undersøge, hvilke fortællinger om læger og offentlig dansk sundhedsforvaltning, der formidles i danske medicinhistoriske oversigtsværker. Med benene vel plantet i det, hun selv kalder en tolkende folkloristik (til forskel fra det, hun kalder en historisk og essentialistisk folkloristik), udsætter hun tre medicinhistoriske oversigtsværker (publiceret i 1873, 1902-22 og 1979) for en narrativ analyse, med afdækning af ledemotiver, plots, helte og skurke. Denne analyse foregås af en indkredsning af de lange linjer i perioden med særligt henblik på en afklaring af, hvorledes man kan forstå begrebet „læge“ og det læge-lige felt som en slags kontekst for de medicinske oversigtsværker. Ved at gå tilbage til tekster fra 15-1600-tallet viser hun, at der var mange andre „læger“ på spil end de universitetsuddannede. Ja, faktisk udgjorde de universitetsuddannede læger en minoritet i forhold til folk uddannet i mesterlære og sene-